

HET LINT VAN DE LANGSTRAAT

Deze brochure kwam tot stand in samenwerking met diverse lokale en historische verenigingen die zich al sinds jaar en dag inzetten voor de geschiedenis en het behoud van deze streek in de provincie Noord-Brabant en van het lint in het bijzonder. Zij willen met deze brochure van erfgoedvereniging Bond Heemschut de waarde van het Lint van de Langstraat onder de aandacht brengen en suggesties aandragen voor behoud en versterking ervan. Bijvoorbeeld door borging in gemeentelijke omgevingsplannen, maar ook door acties op het gebied van zichtbaarheid.

HEEMSCHUT

Erfgoedvereniging Bond Heemschut bestaat sinds 1911 en zet zich al meer dan 100 jaar onafgebroken in voor het behoud van cultureel erfgoed. Heemschut betekent letterlijk het schutten, beschermen van het heem, de eigen woonomgeving. Als erfgoedvereniging zetten we ons in voor het beschermen van waardevolle objecten en gebieden. Een betere borging van het Lint van de Langstraat en haar karakteristieken is in dit geval letterlijk dat 'schutten' van ons 'heem'! Inzet voor erfgoed doet Heemschut met de inzet van honderden vrijwilligers en in dit geval samen met vele lokale en historische verenigingen in Noord-Brabant.

Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV Amsterdam
020-622 52 92
info@heemschut.nl

www.heemschut.nl

*De Meliestraat te Vlijmen.
Foto: Het Vlijmens lint*

HET LINT VAN DE LANGSTRAAT

Noord-Brabants erfgoed
op waarde geschat

HISTORIE BELEVEN IN NOORD-BRABANT

De Langstraat is de aanduiding voor een karakteristieke landelijke streek in Noord-Brabant, gelegen tussen de steden 's-Hertogenbosch en Geertruidenberg. Het ruimere gebied kent grote toeristische trekkers als de Efteling en De Loonse en Drunense Duinen, als ook de vestingstad Heusden. Onderbelicht is een potentiële publiekstrekker: de historische route het Lint van de Langstraat.

Het lint is de ruggengraat van dit gebied. Van Raamsdonk in het westen tot en met Vlijmen in het oosten is er een aaneenschakeling van dorpen en stadjes die in de loop der eeuwen zijn ontstaan langs een lange weg. Het lint bestaat uit meerdere delen die hun eigen geschiedenis ademen. Wegen deels belegd met klinkers, voorzien van bomenrijen en hagen, waarlangs boerderijen, woonhuizen, kerken en voormalige leerlooierijen zijn gebouwd. Het vormt een bijzonder ensemble vanwege de optelsom aan cultuurhistorische waarden. Als je er rondfietst, ervaar je die geschiedenis en geniet je van het heden.

Hoewel het rijk, de provincie en gemeenten waarin het lint ligt de bijzondere waarde ervan erkennen, heeft dat (nog) niet geleid tot extra maatregelen om de unieke kenmerken overal goed te behouden. Die waarden staan onder druk. Niet alleen door wijziging in de infrastructuur, sloop, nieuwbouw en inpassingen, maar ook simpelweg omdat die waarden niet worden (h)erkend.

Het lint is eigenlijk nog niet overal goed geïnventariseerd, waardoor de bescherming van de cultuurhistorische waarden op onderdelen achterwege blijft.

Daarom vragen Heemschut en de vereniging het Vlijmens Lint aandacht voor het Lint van de Langstraat. Om bewoners, burgers, bestuurders, belanghebbenden en bezoekers attent te maken op dat wat vanzelfsprekend lijkt, maar het niet is. Voor je het weet verdwijnt er weer een stukje. En dat terwijl met aandacht voor behoud en ontwikkeling er volop mogelijkheden zijn dit unieke erfgoed beter te positioneren. Vergelijk het met andere gebieden in Noord-Brabant zoals de Zuiderwaterlinie of het Van Gogh Nationaal park.

Met de aanbevelingen in deze brochure hopen we dat men aan de slag gaat om zich in te zetten voor dit kansrijke erfgoedensemble. Het Lint van de Langstraat verdient het!

Karel Loeff
Directeur erfgoedvereniging Bond Heemschut

Job van Dooren
Voorzitter Vereniging het Vlijmens Lint

INHOUD

VOORWOORD	2
SPOREN VAN DE TIJD	5
Wonen aan de rand van het moeras	5
Wonen en bedrijven	6
Een nieuwe verbinding	10
Uitgelicht: het lint in Vlijmen	11
WAARDEVOL EN KWETSBAAR	13
Overeenkomsten en verschillen	13
Wel erkenning, geen bescherming	16
Formele instrumenten	16
Voorbeeld: Vlijmen provinciaal gewaardeerd	17
Langzaam afbreuk	19
KANSEN VOOR HET LINT, 6 ACTIES	21
HET LINT VERBINDT	25
OM VERDER TE LEZEN	27

Een turfsteeker stapelt de gestoken turf voor het drogen.
Bron: Vereniging Vlijmens Lint

SPOREN VAN DE TIJD

De Langstraat is de aanduiding voor een karakteristieke streek in Noord-Brabant, gelegen tussen de steden 's-Hertogenbosch en Geertruidenberg. In het landelijke gebied zijn verschillende dorpen en een stad in de loop van de tijd met elkaar verbonden door een weg met bebouwing en zo werd een lint gevormd.

In de streek de Langstraat liggen de dorpen Raamsdonk, Waspik, Sprang-Capelle, Drunen, Nieuwkuijk en Vlijmen en in het midden daarvan de stad Waalwijk, met de voormalige dorpjes Besoijen en Baardwijk als stadswijken. Al deze nederzettingen zijn ontstaan langs een historische weg, die hier en daar splitst en dan weer samenkomt. Deze weg noemen we het Lint van de Langstraat.

WONEN AAN DE RAND VAN HET MOERAS

Al in de prehistorie vestigden mensen zich op de hogere gronden in het moerasgebied rond de rivier de Maas. Vanaf het jaar 1000 ontstonden nederzettingen op deze wallen. Rond 1200 ontstonden verbindingsweggetjes door het gehele gebied, maar het reizen bleef lang moeizaam door zandverstuivingen en overstromingen. Na de Sint-Elisabethvloed van 1421 gaf de Graaf van Holland opdracht tot de aanleg van een dijk tussen Geertruidenberg en het oosten. Deze enigszins grillig lopende dijk, die het moerasgebied doorkruiste, kreeg al snel de naam De Langhe Straet. In de loop der

eeuwen groeiden de nederzettingen uit tot een aaneenschakeling van dorpen. In 1844 werd de volledige Langstraat, zoals die werd genoemd, van Geertruidenberg tot 's-Hertogenbosch beklinderd. Mensen woonden en werkten er en kenmerkende industrieën vestigden zich. Tot op heden is het Lint van de Langstraat een bijzonder woon- en werkgebied.

WONEN EN BEDRIJVEN

In een gebied waar al zo lang mensen wonen, is veel gebeurd. We lichten enkele voorbeelden uit van bewoning en bedrijvigheid uit en rond het lint. De belangrijkste ontwikkelingen laten hun sporen nog steeds na in onze tijd en maken het gebied herkenbaar.

Lange percelen schuin op de straat

Een van de meest opvallende kenmerken van het Langstraatlint zijn de langgerekte percelen die schuin op de doorgaande weg liggen. Deze percelen zijn ontstaan doordat men vanuit de Maas het veengebied ging ontginnen voor de turfwinning. Dit noemen we het 'slagenlandschap'. Men maakte evenwijdige percelen die vanaf de Maas op de zandrug stootten. Omdat de zandrug niet loodrecht maar schuin ten opzichte van die percelen lag, kwamen de percelen schuin te liggen ten opzichte van de weg die over de zandrug liep. De woonhuizen, in het begin vooral boerderijen, staan vanwege die schuine percelen 'zig-zaggend' aan de weg. Dat noemen we zaagtandbebouwing. Langs het lint zijn op veel plekken nog kenmerkende en fraaie voorbeelden daarvan te zien.

Zaagtandbebouwing aan het lint in Vlijmen.

Nieuwkuijk bezit nog een weg met kasseien.

Profiel van de straat

Het lint was en is gelukkig nog steeds voor het grootste deel belegd met klinkers en kasseien. Sommige delen daarvan zijn nog oorspronkelijk, andere nieuwer. Met name in het oostelijk deel, in Nieuwkuijk, is nog duidelijk zichtbaar dat het lint op een zandrug ligt. Het ene deel van de weg is hoger dan het andere. En in het meest oostelijk deel van het lint is van oudsher de stoep maar aan één kant van de weg gelegen. Aan de andere kant liep vroeger een sloot.

Leder en schoenen

Vanaf de vroege 19e eeuw groeide de Langstraat uit tot het centrum van de Nederlandse leder- en schoenindustrie. De streek bood precies wat nodig was: vee, eikenbomen en stromend, kalkarm water. Runderhuiden werden gelooid in baden met gemalen eikenschors; het water diende voor het reinigen van de huiden. Vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw ging het bergafwaarts met de industrie, voornamelijk door concurrentie uit het buitenland.

Maar het verhaal van deze industrie is langs het hedendaagse lint nog goed te zien en te vertellen. Ondanks grootschalige sloop is er nog een aantal kleine leerlooierijen herkenbaar bewaard gebleven, evenals de arbeidershuisjes of villa's van de directeurs. Bekende schoenen-fabrikanten zoals Van Haren hadden hun plek aan het lint en de gebouwen van hun onderneming zijn nu monument.

Het Halve Zolenpad

De bloeiende industrie maakte een goede infrastructuur noodzakelijk, dus kwam er een treinverbinding die de Langstraat van west naar oost ontsloot. In 1890 werd deze spoorlijn van Lage Zwaluwe naar 's-Hertogenbosch geopend. Officieel heet deze de Langstraat-spoorlijn, maar in de volksmond wordt het de Halve Zolenlijn genoemd. De enkelsporige lijn kwam te liggen op een verhoogd tracé. Een deel van dit oude spoor, dat min of meer parallel aan het lint loopt, is nu een geliefd fietspad, met een fraai uitzicht over het landschap van de Langstraat.

Agrarische bebouwing

Nog steeds staan veel boerderijen langs alle delen van het lint. Tegenwoordig zijn het woonhuizen of woonhuizen met bedrijven. Op de smalle, diepe kavels was weinig ruimte voor variatie in bouwrichting. De boerderijen staan daarom in de lengterichting van het perceel, met het woonhuis aan de straat en de schuren erachter. De bekende Brabantse kortgevelboerderij - met woning, stal en schuur onder één kap - paste hier perfect. Boeren lieten ook andere sporen na. In de middeleeuwen zorgde rivierslib voor vruchtbaar land en hooi van hele hoge kwaliteit. Het werd zelfs geëxporteerd. Grote (droog)schuren aan het Waspikse Vaartje herinneren nog aan deze periode.

De fietsroute Het Halve Zolenpad voert over de oude spoorbrug bij Waalwijk.

Een boerderij in Waspik.

In de 19^e eeuw ontstonden overal in de Langstraat kleine zuivelfabriekjes. Veetelers sloegen de handen ineen in coöperaties. Van deze bedrijvigheid resteert tegenwoordig nog een enkel gebouw of schoorsteen.

Woonhuizen en openbare gebouwen

Naast industriële gebouwen en boerderijen vind je ook veel oorspronkelijke woonhuizen langs het lint. Deze variëren van villa's van directeuren tot kleine woningen voor de arbeiders en alles daar tussenin. Op veel plekken is nog goed zichtbaar hoe de bloeiperiode van de industrie haar sporen na heeft gelaten in de bebouwing. In de 19^e en begin 20^e eeuw verrezen prachtige karakteristieke woningen, vooral in het oostelijk deel. Ook kerken, raadhuizen, scholen, molens en stationsgebouwen maakten deel uit van het lint. Het zijn vaak monumentale gebouwen die een centrale plek innemen in het dorpse silhouet.

Arbeiderswoningen te Waalwijk.

Het vele groen van Raamsdonk.

'Je ziet het steeds, als je er iets van weet.'

*Job van Dooren, voorzitter
vereniging het Vlijmens Lint*

Fabrieksschoorsteen te Waalwijk.

Een groene oase

Het lint ligt in een landelijk gebied. De uitstraling was en is groen en dorps, ook nu nog, met het meer stedelijke Waalwijk als centrum. Aan het oostelijk gedeelte van het lint staan vele oude monumentale bomen: beuken, lindes, platanen, eiken en esdoorns die in de luwte konden uitgroeien tot monumentale properties.

Aan de westkant staan vooral veel leibomen, die zorgen voor verkoeling van de gevels en dienden als een zonnescherm voor de woningen. De kenmerkende erfafscheidingen werden van oudsher gevormd door hagen. Deze voorkwamen dat het vee, dat vanuit de polders door de straten werd gedreven, zomaar een erf op kon lopen. Nog steeds is dit de meest voorkomende erfafscheiding langs het lint.

Een van de villa's in Vlijmen.

EEN NIEUWE VERBINDING

Sinds de jaren '60 van de vorige eeuw wordt het oude lint begeleid door een nieuwe weg, de A59. Deze snelweg loopt grotendeels parallel aan het oude tracé en kruist het historische lint op twee plaatsen. De A59 is nu de route voor wie snel en efficiënt met de auto wil reizen. Maar de oude verbindingfunctie van het oorspronkelijke

lint is daarmee niet verdwenen. Voor inwoners en voor wie rustig wil toeren, biedt de oude route nog steeds uitzicht op de historische bebouwing en het karakteristieke landschap. Zo veranderde het historische lint geleidelijk van een functionele verkeersroute naar een lokale, meer recreatieve belevingslijn.

*De snelweg bij Waalwijk.
Foto: Elco, Adobe Stock*

HET LINT IN VLIJMEN

Het historisch lint in Vlijmen, gemeente Heusden, is onderdeel van het Lint van de Langstraat. Het bestaat eigenlijk uit twee linten op twee parallelle zandruggen, die bij Nieuwkuijk weer één tracé vormen. Het noordelijke deel wordt gevormd door de Achterstraat en Wilhelminastraat en het zuidelijke bestaat uit de Meliestraat, Julianastraat, Voorstraat en de Wolput. Dit deel is een prachtig voorbeeld van hoe het Langstraatlint is opgebouwd. Bebouwing, groen en verkaveling laten hier nog altijd zien hoe het lint in loop der tijden gevormd is.

Een staalkaart aan stijlen

Langs het lint in Vlijmen vind je een rijke schakering aan woonhuizen, vooral uit de tweede helft van de 19^e eeuw. Een aantal boerderijen is zelfs nog ouder. Tussen de woningen staan of stonden voormalige leerlooierijen, brouwerijen, een molen, villa's van rijke ondernemers uit onder andere de zadenhandel en mandenmakerij en uiteraard de kerk, het klooster, de school en het voormalige gemeentehuis. De architectuur varieert van Engelse stijl tot Amsterdamse, Delftse en Bossche School.

Een huis in 't groen te Vlijmen.

Wat opvallen is dat woningen, gebouwd tussen 1880 en 1904, zijn verhoogd. Dat gebeurde na de dijkdoorbraak in Nieuwkuijk in 1880, uit angst voor overstroming. Later verdwenen de verhogingen weer, toen de aanleg van de Bergsche Maas het water beter onder controle bracht. Het agrarisch verleden is nog tastbaar. Fraaie kortgevelboerderijen uit de 17^e tot 19^e eeuw compleet met originele geveltekening, sieren het lint, evenals een monumentale langgevelboerderij waar de hop werd opgeslagen.

Historisch groen

Langs dit deel van het lint is groen onlosmakelijk verbonden met het erfgoed. In de 19^e eeuw kwamen met de huizen ook de bomen: veel zijn inmiddels 50 tot zelfs 250 jaar oud en bereiken hoogtes van 25 tot 30 meter. Voor de kortgevelboerderijen staan leibomen. Ook hagen hebben hier een vaste plek. De hulst-, liguster-, taxus- en meidoornhagen zijn nog steeds beeldbepalend langs het hele lint.

De verkaveling blijft herkenbaar

De structuur van het lint is verrassend intact gebleven. De lange, smalle percelen volgen nog altijd de oude verkaveling en de weg zelf heeft zijn tracé uit de 18e eeuw behouden. Een bijzonder detail vind je in de Melie- en Julianastraat: het wegprofiel is asymmetrisch, met een trottoir aan de zuidzijde.

Bescherming

In de Meliestraat en Julianastraat staan 17 rijksmonumenten en 7 gemeentelijke monumenten. Op de Wolput staan nog eens 3 rijksmonumenten en 1 gemeentelijk monument. De meeste monumenten dateren uit de periode 1850-1920. De overige bebouwing heeft (nog) geen status, maar is wel beeldbepalend voor het totaal. Wat het groen betreft zijn er 20 bomen opgenomen in het Landelijk Register van Monumentale Bomen, waaronder een complete beukenlaan. Deze bomen zijn ouder dan tachtig jaar en beeldbepalend. Naast de vergunningscheck die voor alle bomen noodzakelijk is, is er voor deze monumentale bomen geen extra bescherming bij kap. De kenmerkende hagen vallen ook nu nog buiten de beschermende regelgeving.

Het gemeentehuis van Vlijmen is een rijksmonument.

WAARDEVOL EN KWETSBAAR

Het Lint van de Langstraat vertelt het verhaal van de streek en zijn bewoners die daar hun bestaan opbouwden. De kernwaarden zijn het tracé en de bijzondere vorm van de percelen, waarop in diverse stijlen werd gebouwd. Elk deel heeft een eigen karakter.

Langs het oude lint zie je veel dat het rijke Brabantse verleden weerspiegelt. Meest opvallende kenmerken zijn de oude lange wegen en de langgerekte vorm van de percelen. Daarbij komen de verscheidenheid aan bouwstijlen, historische functies van de gebouwen, de wegstructuur en het vele groen, van weilanden tot bomen en hagen. Al deze elementen zijn in honderden jaren in samenhang ontstaan en die samenhang maakt het bijzonder. Het lint kent dan ook verschillende gezichten.

Overeenkomsten en verschillen

Per lint-deel kun je alle genoemde kenmerken en waarden in grote of kleine mate tegenkomen. Maar per deel is er ook verschil in welke ontwikkelingen er in de loop van de tijd zijn geweest. Zo was er bijvoorbeeld in 1824 een grote brand in Waalwijk waardoor een deel van de bebouwing

geheel vernieuwd is, of doorkruist de nieuwe rijksweg op sommige plekken de oude weg. De verschillen in karakter zijn ook tot stand gekomen door meer geleidelijke ontwikkelingen van het gebied. Door de ligging naast 's-Hertogenbosch en de vestiging van internationale zaadhandelaren, fabrikanten van voedsel en bierbrouwers verrezen in Vlijmen villa's gebouwd onder architectuur. Waalwijk is wat 'stadser' dan de andere delen; in het midden van het gebied tref je vooral de bedrijvigheid en industrie. Westelijk, bij Raamsdonk, Waspik en Sprang overheerst het agrarische karakter en ervaar je het kleinschalige dorpse leven. Verschillende delen van het lint hebben dus een verschillend karakter en eigen waardevolle kenmerken. De volgende kaart laat de kernwaarden zien.

GEMEENTE GEERTRUIDENBERG

----- Raamsdonk -----

— dorps — landelijk — kleinschalig —

GEMEENTE WAALWIJK

----- Waspik -----

----- Sprang-Capelle -----

— stads én agrarisch — industrieel en bedrijvigheid — boerderijen —

----- Waalwijk -----

GEMEENTE HEUSDEN

----- Drunen -----

— woningen — villa's onder architectuur — groen —

----- Nieuwkuijk -----

----- Vlijmen -----

Wel erkenning, geen bescherming

De optelsom van alle losse elementen die iets over het verleden vertellen, maakt het Lint van de Langstraat tot een waardevol ensemble. Dat zou moeten meewegen bij alle toekomstige ontwikkelingen in het gebied. Want een zorgvuldige omgang met cultuurhistorische waarden maakt dat het lint aantrekkelijk is en blijft om te wonen, te werken en te recreëren. Daarvoor zijn een gecoördineerde bescherming en intentie tot behoud nodig. Maar hoe is dat momenteel geregeld? En is de huidige regelgeving en intentie voldoende? Hoewel er op alle overheidsniveaus erkenning is van de cultuurhistorische waarde van de Langstraat, betekent dit echter niet dat de onderdelen overal formeel beschermd zijn.

Uit de Toekomst Visie cultureel erfgoed in de Omgevingswet, RCE.

Formele instrumenten

Als het over bescherming van erfgoed gaat, hoor je termen als 'omgevingsplan' en 'aanwijzen'. Hoe is dat eigenlijk formeel geregeld, qua wet- en regelgeving?

De **Omgevingswet** is een wet die sinds 1 januari 2024 geldt voor het hele land. Deze wet brengt alle eerdere wetten en regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water bij elkaar. Een doel van de wet is dat er meer mogelijkheden dan vroeger zijn voor afweging van verschillende belangen in een stad, dorp of landelijk gebied.

Gemeenten

De gemeente is de eerstverantwoordelijke partij voor erfgoed. In de **omgevingsvisie** beschrijft een gemeente wat ze allemaal belangrijk vindt in de eigen omgeving. Niet voor één inwoner of voor één plek, maar in algemene zin en over een langere periode. Veel gemeenten willen bijvoorbeeld dat er genoeg woningen zijn en dat de lucht schoon is, maar in de visie kan bijvoorbeeld ook staan dat de plaatselijke geschiedenis belangrijk is. De gemeente gebruikt de omgevingsvisie als afwegingskader bij nieuwe plannen en projecten in de omgeving. De omgevingsvisie dient als basis voor het omgevingsplan.

Iedere gemeente maakt voor 2032 één plan voor haar hele gebied, waarin alle regels voor de omgeving zijn vastgelegd. Dit is het **omgevingsplan**. Totdat het plan is vastgesteld vormen lopende verordeningen en bestemmingsplannen samen het omgevingsplan. In het omgevingsplan staat precies waar wel en waar niet mag worden gebouwd, verbouwd en op welke manier dat mag. In het omgevingsplan is ook vastgelegd waarvoor je een vergunning moet aanvragen en wat zonder vergunning mag. Alle regels over monumenten en erfgoed worden in dit plan opgenomen.

De meeste gemeenten hebben al een omgevingsvisie en werken nog aan een omgevingsplan.

Nog steeds geldend - en onderleggers voor dat omgevingsplan - zijn beleidsinstrumenten als de **Erfgoednota** en de **Erfgoedverordening**.

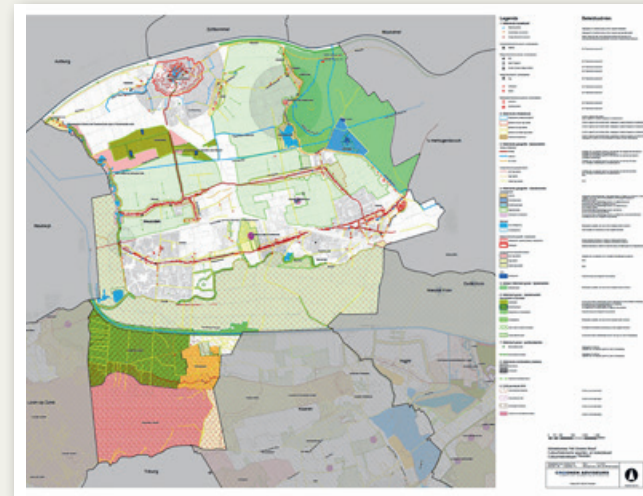
In de Erfgoednota staan de lokale ambities en in de Erfgoedverordening de lokale regels en procedures op het gebied van erfgoed, zoals de procedure voor het aanwijzen van een gemeentelijk monument.

De provincie

De provincie heeft net als gemeenten een eigen omgevingsvisie en een **omgevingsverordening** waarin alle ruimtelijke regels zijn vastgelegd. Wat erfgoed betreft is de **cultuurhistorische waardenkaart** een onderliggend document voor deze verordening. Op de waardenkaart wordt beschreven wat belangrijk is en op welk niveau.

Het rijk

Het rijk heeft als leidraad de **Nota Ruimte**, een landelijke visie op het gebied van ruimtelijke ordening. Waar gaat worden gewoond, wat blijft natuur, waar zijn economisch gezien ontwikkelingen te verwachten? Kortom, hoe moet het land worden ingericht? Wat directe bescherming betreft kan het rijk monumenten aanwijzen, maar daar is het zeer terughoudend in.

Vlijmen provinciaal gewaardeerd

De provincie Noord-Brabant heeft het lint in Vlijmen aangemerkt als gebied met 'hoge waardering' op de Cultuurhistorische Waardenkaart 2024.

'Een vlak ten westen van 's-Hertogenbosch gesitueerde langgerekte nederzetting. Vlijmen bestaat uit een dubbele lintbebouwing. Het meest oostelijk lint gevormd door de Meliestraat en Julianastraat heeft een enigszins slingerend tracé en bestaat uit een combinatie van niet in de rooilijn geplaatste villa's, landhuizen en enkele boerderijen. Terwijl de boerderijen eenlaags en met de nokken parallel met de straat staan, zijn de villa's meerlaags en hebben wisselende nokrichtingen. Door de grote (voor)tuinen en de straatbomen heeft het lint een overwegend groen karakter. Naar het centrum toe is de bebouwing geconcentreerder en zijn er meer woonhuizen met de nokken parallel aan de straat, het villa-aandeel is kleiner. Hier treffen we onder andere ook de neogotische driebeukige kruisbasiliek aan uit 1864-1886 en het eclectisch raadhuis uit 1870, beide rijksmonument. Het lint gevormd door de Achterstraat-Wilhelminastraat ligt iets ten noorden van bovengenoemd lint, heeft een nagenoeg recht tracé en strekt zich uit naar het westen richting Nieuwkuijk. Het bestaat uit woonhuizen en kortgevelboerderijen in de rooilijn gelegen met de nokken wisselend naar de straat getraceerd.'

Bescherming lint door rijk en provincie

De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed beschrijft het gehele gebied De Langstraat - een groter gebied dan wat in deze brochure beschreven wordt - als *landschappelijk* waardevol in de publicatie *Karakterisering van het Nederlandse Landschap* uit 2022. Het gebied is echter niet opgenomen in de Nota Ruimte, dus op rijksniveau vloeien hier geen regels of een status voor het hele gebied uit voort - en daarmee ook niet voor het lint. In de loop der jaren zijn door het rijk wél langs de straten van het lint 'los' ongeveer vijftig rijksmonumenten aangewezen. Vanwege het huidige rijksbeleid, dat alleen gebouwen van na 1965 aanwijst, is het niet de verwachting dat er nog rijksmonumenten bijkomen.

In de meest recente herziening van de *Cultuurhistorische waardenkaart* uit 2025 benoemt de provincie nagenoeg alle delen van het lint als cultuurhistorisch belangrijk. Maar met die benoeming heeft het (nog) niet de status 'Van provinciaal belang'. En juist die status is nodig om beschermende regels te krijgen via de Provinciale Omgevingsverordening. Die zijn er nu niet.

Ambitie en bescherming door gemeenten

Het lint loopt door drie gemeenten: Geertruidenberg, Waalwijk en Heusden. Iedere gemeente geeft op haar eigen manier invulling aan het erfgoedbeleid. Alle drie gemeenten hebben een omgevingsvisie. Wat erfgoed en (de omgeving van) het lint betreft zijn de ambities daarin als volgt:

- De gemeente Geertruidenberg legt de nadruk op de (juridische) bescherming van de oude Langstraat-spoorlijn (de Halve Zolenlijn) inclusief bijbehorende gebouwen en bruggen.
- De gemeente Waalwijk besteedt in haar omgevingsvisie veel aandacht aan het lint, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen stedelijke en landelijke

lintdelen, zoals past bij het karakter van dit gebied. Zij zegt daarin: *Deze linten vormen een historische en ruimtelijke drager van de ontwikkeling en hebben een belangrijke waarde binnen het landschap*. Concreet wordt dus gerefereerd aan het belang van behoud, herstel en versterking van de genoemde waarden.

- De gemeente Heusden stelt algemeen dat ze een rijke geschiedenis heeft die nog steeds overal zichtbaar en voelbaar is, zegt deze belangrijk te vinden en wil zowel in de kernen als in het buitengebied daar meer aandacht aan schenken.

'Er is al veel verdwenen, zet dus volop in op wat je nu nog hebt! Het lint geeft zo'n waardevol tijdsbeeld.'

Marina Moons, architect te Waalwijk

Kansen

In de loop der jaren zijn langs de lintdelen ongeveer 350 panden tot gemeentelijk monument aangewezen, waarvan het grootste deel in de gemeente Waalwijk ligt. In Raamsdonk (gemeente Geertruidenberg) is het Kerkplein aangewezen tot gemeentelijk beschermd dorpsgezicht.

Waalwijk en Geertruidenberg hebben een erfgoedverordening die mogelijkheid biedt tot aanwijzing van gemeentelijk monumenten en tot voorbescherming van panden die wellicht nog monument worden. In Heusden ontbreekt een dergelijke verordening. Er worden in deze gemeente relatief dan ook weinig monumenten aangewezen. Hier liggen nog kansen voor een actief erfgoed- en aanwijzingsbeleid. In de visie wordt het belang daarvan overigens wel benoemd.

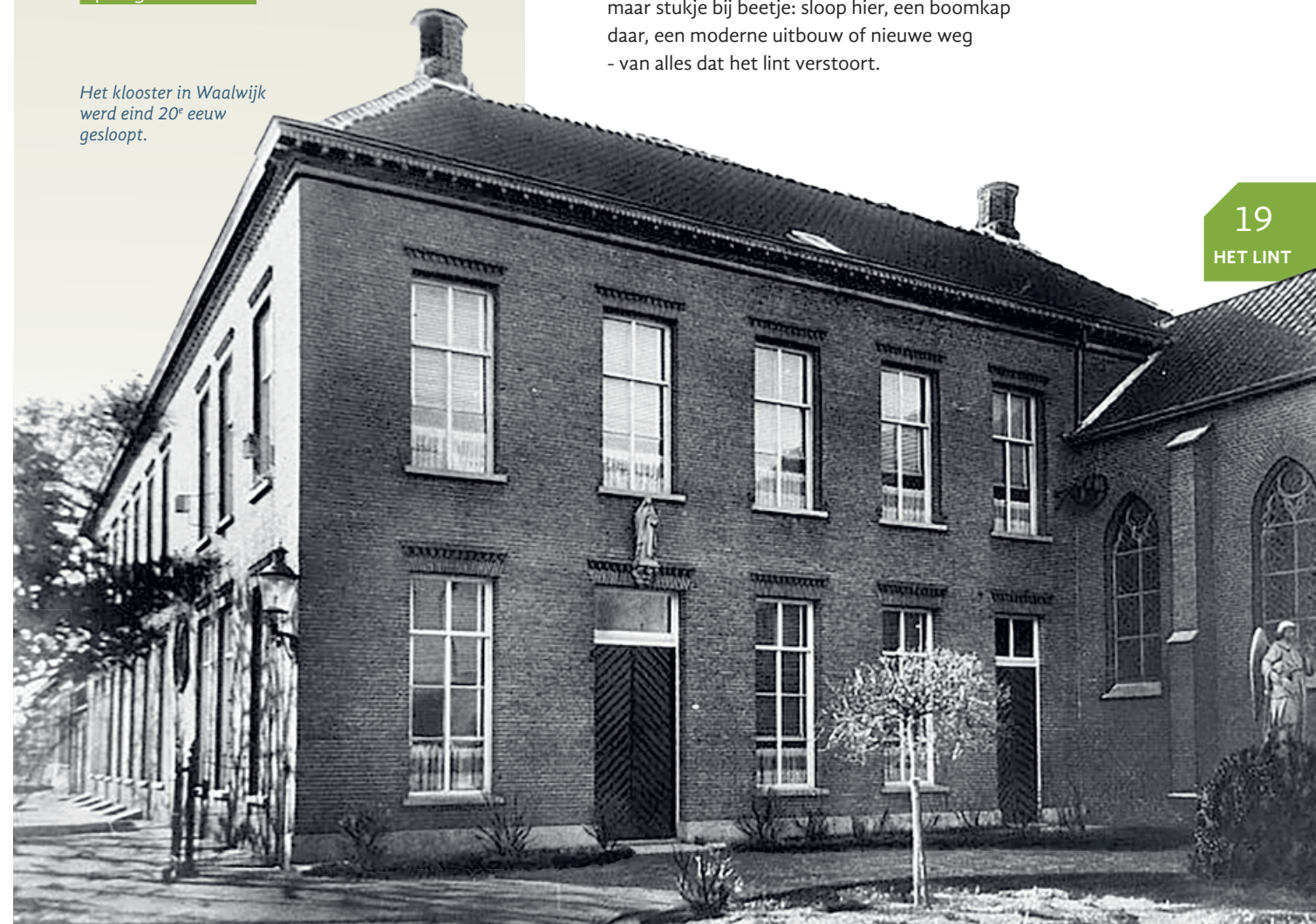
Erfgoed als groen, verkaveling, de wegstructuur, karakteristieke zichtlijnen en erfafscheidingen zijn op dit moment niet formeel beschermd.

Aantal monumenten

Het gebied met de diverse dorpen en de stad Waalwijk telt in totaal 477 rijks- en gemeentelijke monumenten, waarvan naar schatting zo'n 400 aan het lint liggen.

Nieuwkuijk/Elshout/Haarsteeg	37	
Raamsdonk	45	Waalwijk 136
Waspik	84	Drunen 36
Capelle	54	Vlijmen 42
Sprang	43	

Het klooster in Waalwijk werd eind 20^e eeuw gesloopt.

Langzaam afbreuk

Een aantal gebouwen en bomen langs het lint is monumentaal en daardoor is het behoud veilig gesteld. Er is, zij het versnipperd, waardering voor en intentie tot bescherming van het lint en de karakteristieke elementen daarvan. Maar het grote geheel is op dit moment ronduit kwetsbaar. Er is geen status, weinig bekendheid en geen garantie voor de toekomst. Wat is dan het gevaar? Het gevaar is dat het lint op onderdelen langzamerhand verdwijnt. Niet in één klap, maar stukje bij beetje: sloop hier, een boomkap daar, een moderne uitbouw of nieuwe weg - van alles dat het lint verstoort.

Zaagtandbebouwing aan het lint in Drunen.

KANSEN VOOR HET LINT

Het Lint van de Langstraat is het waard te behouden, te ontwikkelen en te verkennen. Het is een historisch erfgoedensemble met een hoge ruimtelijke kwaliteit. Waar liggen de kansen om dit ook toekomstige generaties bewoners en bezoekers te bieden? Met zes acties valt veel te bereiken.

1 BRENG DE WAARDE VAN HET ENSEMBLE IN BEELD

Veel kennis is al beschikbaar, maar het is wel versnipperd. Daarom kan één bruikbaar overzicht van al die kennis heel behulpzaam zijn. Een instrument daarvoor kan een cultuurhistorische waardenkaart van de lintdelen over de drie gemeenten zijn. Hierop worden karakteristieke bebouwing (al dan niet beschermd), verkaveling, groenstructuren en historische lijnen weergegeven. Die kaart zal een basis vormen voor alle partijen die iets kunnen en willen betekenen voor het lint. Formeel, bijvoorbeeld als onderlegger voor een omgevingsplan, maar ook voor bewoners en ontwikkelaars, wanneer zij plannen maken voor een bepaald perceel (zie ook actie 4 en 6).

2 BESCHERM

Als duidelijk is wat je precies hebt en wilt behouden, zijn er ook acties nodig om dat te borgen. Bestempel in de omgevingsplannen van de gemeenten de delen van het lint als 'karakteristiek gebied' of als 'cultuur historisch waardevol gebied'. De regel is dan dat altijd een vergunning nodig is voor alle ingrepen in dat deel; een belangenafweging wordt dus altijd gemaakt, met

ruimte voor advies. Dit voorkomt bijvoorbeeld een simpele sloopmelding en 'te laat, dus verdwenen'. Dit geldt overigens ook voor het groen: via het omgevingsplan kun je met bijbehorende regels bepalen dat het groene karakter van een gebied behouden blijft. De omgevingsvisie van de gemeente Waalwijk biedt een goede basis voor behoud en bescherming van waarden van het lint en kan een aanknopingspunt bieden bij herzieningen van andere visies, de komende jaren.

Daarnaast is behalve bescherming van een geheel uiteraard ook de bescherming per object mogelijk. Volg daarbij de klassieke weg van monumenten-aanwijzingen. Het is zeer aan te raden het lint grotendeels te beschermen door zoveel mogelijk gemeentelijke monumenten aan te wijzen.

3 ONTWIKKEL MET RESPECT VOOR HET KARAKTER

Natuurlijk gebeurt er nu en in de toekomst nog van alles op en rond het lint. Bouw, verbouw, wijzigende verkeersstromen..., dat houd je niet tegen. Het is dus zaak om slim om te gaan met groei en verandering; de sleutel is om passend te ontwikkelen, met oog voor behoud en herstel van oude waarden. Cultuurhistorische waarden zijn leidend en bieden een kans voor kwaliteit.

Die kan liggen in stijl, schaal, materiaalgebruik en kleur, maar bijvoorbeeld ook in typen erfafscheidingen of in een doorlopend fietspad. Gemeenten kunnen dit via het omgevingsplan en met inzet van hun commissie ruimtelijke kwaliteit regelen: eisen stellen aan de manier waarop iets nieuws wordt gebouwd of aangelegd. Dit betekent bijvoorbeeld dat nieuwe gebouwen in het karakter van de omgeving moeten worden ontworpen of dat historische en groene elementen altijd moeten worden behouden of hersteld. Per voorliggende ontwikkeling kan er maatwerk worden geboden.

Bovenstaande drie kansen doen een beroep op formalisatie, op wet- regelgeving. Maar ook daarbuiten kun je veel doen om het lint in stand te houden.

VOORBEELD

Inpassing in Vlijmen

Een nieuwbouwproject kan het oude lint juist versterken. Een voorbeeld is De Grassen in Vlijmen. De Grassen is de naam voor een te bouwen woningwijk op een terrein achter het lintdeel de Meliestraat. De toegangsweg naar dat terrein vanaf de straat is nu een strook met betontegels: niet erg passend bij het karakter van het lint. Bewoners pleiten er bij de gemeente en ontwikkelaar voor om deze kans aan te grijpen de toegangsweg van het lint naar de nieuwe wijk en de entree daarvan in stijl van het lint te ontwerpen; met passende bestrating en groen.

4 PASSENDE KEUZES VOOR DE INRICHTING EIGEN BEZIT

Investeer als eigenaar indien mogelijk in passende oplossingen bij onderhoud, herstel of inrichting van je eigen pand, erf of erfafscheiding; doe dat in de sfeer van het lint. Een breed verspreide handleiding of infographic met *quick-wins* en praktische tips zou daar behulpzaam bij zijn. Draag allemaal zorg voor een dorps- groene en nette openbare ruimte. Ondernemers kunnen bijvoorbeeld helpen door na te denken over reclame-uitingen of uitstallingen.

Ook de gemeente kan in de openbare ruimte de geschiedenis levend houden, bijvoorbeeld bij haar keuzes voor bestrating en straatmeubilair. Denk ook aan straatnamen of aan kunstwerken die refereren aan vroeger. Van dat laatste zijn mooie voorbeelden te vinden langs fietspad de Halve Zolenlijn.

Kunstwerk het Wiel van Maarten de Reus te Waalwijk.

5 BENUT DE KWALITEITEN VOOR RECREATIE EN TOERISME

Het lint vertelt een verhaal van vroeger, maar veel mensen kennen het niet. Door een verhaal zichtbaar te maken groeit waardering. Dat zorgt voor bezoekers, een kans voor ondernemers en tevreden inwoners. Acties voor zichtbaarheid zijn een heldere bewegwijzering, informatieborden en een wandel/fiets route-app met historische verhalen. Ook hier geldt dat er al veel toeristische informatie ontwikkeld is, maar die gaat over de gehele Langstraat-streek of over één element ervan. Door te focussen op specifiek het historische lint wordt een behapbaar, verbindend en aantrekkelijk element aan het aanbod toegevoegd.

6 INWONERS DRAAG JE TROTS UIT

Bewoners spelen een belangrijke rol bij behoud van erfgoed door passende keuzes te maken voor hun pand en tuin, zoals hierboven beschreven. Maar ook op gemeenschapsniveau. Wie hier woont, kan elke dag bijdragen aan het karakter van het lint. Ontdek het verhaal van je eigen straat of huis. Kijk met 'de blik van het lint'

'Hier zie je de zandrug nog heel mooi liggen. Maar de gemiddelde fietser weet niet waarom hij daar moet klimmen. Ik zou daar dus graag een informatiebord zien, maar ja, dat plaats je niet zomaar zelf.'

Adrie Verboord van Heemkundekring Onsenoort

naar de bomen, gebouwen en percelen die je dagelijks passeert. Laat als betrokken individu of in verenigingsverband aan de andere buurtbewoners, bezoekers, ondernemers en nieuwkomers bij elke gelegenheid zien en horen wat je hier samen in handen hebt. Help mee het erfgoed zichtbaar te maken via verhalen, beelden, routes of activiteiten.

Toon als gemeenschap ook aan het lokaal bestuur dat je het karakter van je omgeving belangrijk vindt. Praat mee bij planvorming, denk mee bij visies of ontwikkelingen. Participeer zo veel mogelijk!

Oproep in Geertruidenberg.

Wat zijn
jouw ideeën
en wensen
voor Het Lint?

Scan de QR-code
geef je wensen aan en
blijf op de hoogte!

HET LINT VERBINDT

Het Lint van de Langstraat vertelt het verhaal van haar bewoners door de eeuwen heen. En dat is het waard om te behouden, van nu én voor later. De structuur is herkenbaar, veel gebouwen staan er nog en het groen leeft.

Al de bijzondere karakteristieken van het lint zijn echter geen vanzelfsprekendheid, want als we niet opletten, verdwijnt de komende jaren sluipenderwijs veel van wat van waarde is. Daarom moeten we *nu* werk maken van een volledige inventarisatie, betere waardering, bescherming en betrokkenheid om het lint de ruggengraat van de Langstraat te laten blijven.

Samen kom je verder

Erfgoedbehoud werkt pas echt goed als veel mensen er vóór zijn; als mensen gezamenlijk optrekken en in actie komen. Het lint verbindt! Dat is onze slagzin. Met de totstandkoming van deze Heemschut brochure zijn lokale organisaties - kijk voor overzicht op de laatste pagina - op dit onderwerp al verenigd. Zij koesteren allen het lint. Zij hebben veel kennis, delen die graag, staan open voor vragen en staan in contact met de lokale bevolking. Daarmee willen en kunnen ze

gemeenten de komende jaren graag verder helpen met inhoudelijke informatie en met prioriteren, in de aanloop naar het maken van de omgevingsplannen en bij het aanwijzen gemeentelijke van monumenten. Het is effectief als de drie gemeenten Heusden, Waalwijk en Geertruidenberg ambtelijk afstemmen over het lint. Bundel ook hier kennis en werk samen aan voorstellen rond beleid en in het traject richting de omgevingsplannen.

'Maak als betrokken bewoners je eigen voorstel en werk samen met de gemeente om dat te realiseren.'

Jan van Gils, voorzitter Heemschut Noord-Brabant

Het moment voor bestuurders

Bestuurders op alle niveaus kunnen hier kansen benutten op uiteenlopende thema's. Erkenning, behoud en waardering van het lint zullen op het terrein van toerisme, ruimtelijke ordening, groenbeleid en cultuurhistorie een wezenlijk verschil maken. De gemeentelijke bestuurders kunnen deze kansen concreet grijpen in aanloop naar de omgevingsplannen die in 2032 gereed moeten zijn, door de lintdelen daarin te borgen. Een gemeenschappelijke waardenkaart kan nu al in gezamenlijkheid met de provincie ontwikkeld worden en een mooie basis vormen, evenals promotie-acties. Nu en in de jaren die volgen, eigenlijk altijd, is ook de tijd voor een actief aanwijzingsbeleid van monumenten!

Betrokken organisaties

Het Lint van de Langstraat kwam tot stand in samenwerking met Heemschut Noord-Brabant, de Vereniging het Vlijmens Lint, de Oudheidkundige kring Geertruydenberghe, de Heemkundekring Onsenoort, Heemkundekring de Ertselinghe, de Heemkundevereniging Sprang-Capelle, Stichting Raamsdonks Historie, Heemkundekring Op 't Goede Spoor, Stichting Spoorbrug Geertruidenberg en de Federatie Behoudt de Langstraatspoorbruggen. Deze organisaties zetten zich al sinds jaar en dag in voor de geschiedenis en behoud van deze bijzondere streek. Zij willen met deze brochure van erfgoedvereniging Heemschut de waarden en de kansen voor de toekomst van het Lint van de Langstraat onder de aandacht brengen.

MEER WETEN?

Neem contact op met een van de nevenstaande stichtingen, kringen en verenigingen of met Heemschut Noord-Brabant via het emailadres noord-brabant@heemschut.nl

Stichting
Spoorbrug
Geertruidenberg

Heemkundekring
De Erstelinghe

heemkundekring
ONSENOORT

HEEMKUNDEVERENIGING
SPRANG-CAPELLE

Oudheidkundige Kring
Geertruydenberghe

HET
VLIJMENS
LINT

STICHTING
RAAMSDONKS
HISTORIE

Heemkundekring
Op 't Goede Spoor
Waspik

OM VERDER TE LEZEN

BRONNEN

- *Panorama Landschap, karakterisering van het Nederlands Landschap in 78 regio's*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2022.
- Spee, Ans. *De Langstraat*, 2025. Verkrijgbaar via Oudheidkundige kring Geertruydenberghe
- Wijk, Gini van. *Het land van Heusden in kaart en beeld gezet*, Onsenoort, Nieuwkuijk 2021.
- *De kwaliteit van Noord Brabant, omgevingsvisie* Provincie Noord Brabant, 2018.
- *Omgevingsverordening Noord Brabant*, 2025.
- Beide via de website www.brabant.nl
- *Omgevingsvisie Heusden* via www.heusden.nl
- *Omgevingsvisie Waalwijk* via www.waalwijk.nl
- *Omgevingsvisie Geertruidenberg* via www.geertruidenberg.nl

LINKS

- www.hetvlijmenslint.nl
- www.deersthealinge.nl
- www.hkkonsenoort.nl
- www.geertruydenberghe.nl
- www.goedespoorwaspik.nl
- www.heemkundesprangcapelle.nl
- www.raamsdonkshistorie.nl
- www.langstraatspoorbruggen.nl
- www.bezoekdelangstraat.nl

Cultuurhistorische waardenkaart Provincie Noord Brabant, 2025. Neem een kijkje via de QR-code en klik verschillende lagen op de kaart aan die het erfgoed (deels) in beeld brengen.

Teksten:	Boukje Detmar
Eindredactie:	Anne Marie ten Cate
Vormgeving:	Ferry Stevens, De Digitale Vormgever
Foto's:	Tenzij anders vermeld Heemschut en Het Vlijmens Lint